

**YÛSUF SÛRESİ 28. ÂYET BAĞLAMINDA KADINLARA
NİSPET EDİLEN BİR NİTELİK: -KEYD-**

The Word Of “Kayd” As A Women’s Quality In The Context
Of Surah Yusuf

Prof. Dr. Ramazan BİÇER

Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Kelam Ana Bilim Dalı
rbicer@sakarya.edu.tr
ORCID ID: 0000-0003-1501-2103

Şeyma FERŞATOĞLU

Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kelam Ana Bilim Dalı
sfersatoglu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0001-8486-3644

Atıf@ Biçer, Ramazan – Ferşatoğlu, Şeyma. “Yûsuf Sûresi 28. Âyet Bağlamında Kadınlara Nispet Edilen Bir Nitelik: -Keyd-”. *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (Aralık 2019): 99 – 119.

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types	: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received	: 11 Kasım 2018 / November 2018
Kabul Tarihi / Accepted	: 10 Aralık / 10 December 2018
Yayın Tarihi / Published	: 15 Aralık / 15 December 2018
Sayı – Issue	: 40
Sayfa / Pages	: 99 – 119.
DOI	: 10.30623/harranilahiyatdergisi.481544

Öz

Kur'ân-ı Kerîm'de "Nisâ/Kadınlar" adıyla bir sûre bulunması yanında kadınların niteliklerini anlatan âyetler de mevcuttur. İlahi buyruklarda, "erkek ve kadınlar" ifadesinin bulunduğu birçok âyet vardır. Bununla birlikte kadınlara birebir hitaplar da bulunmaktadır. Kadınlara ilgili bu âyetlerin yorumunda tarih boyunca kadınlara olumsuz nitelendirmeler yapılmaya devam edilmiştir. Bunlardan biri de "kadınların hilesinden" bahseden Yûsuf sûresi 28. âyetidir. Âyet bazı müfessir ve kesimler tarafından, olumsuz bir nitelik olarak tüm kadınlara teşmil edilerek, bu konuda negatif bir algı şekillendirilmeye çalışılmıştır.

Kur'ân-ı Kerîm, insanlar arasında kadın ya da erkek olmaları bakımından hiçbir ayırım yapmamakta ve her iki cinse de aynı hak ve yükümlülükleri tanımaktadır. İnsana has olan olumsuz özellikler her iki cinsiyet içinde geçerlidir. Ancak toplum içinde icra ettikleri fonksiyonları bakımından aralarında bir ayırım bulunmaktadır. Bu doğrultuda Yûsuf sûresi 28. âyette geçen "keyd" kelimesi, insanî bir nitelik olarak var olmuştur.

Anahtar Kelimeler: Kur'ân, Tefsir, Kadın, Kelam, Keyd.

Abstract

In the Qur'an there is a surah called "Nisâ / Women" and there are verses about the characteristics of women. Generally, there are many verses in the divine commandments with the expression of "men and women". However, the verse of the twenty eight of Yusuf surah, which speaks about the fraud of women, is extended to all women as a negative quality by some commentators and groups, and a negative perception was tried to be shaped.

The Qur'an does not make any distinction between men and women, and recognizes the same rights and obligations to both genders. However, there is a distinction between the functions they perform in society. In this direction, can be said that the word of the "keyd" in the verse 28th of Yûsuf surah is a human quality.

Keywords: Qur'an, Tafsir, Women, Islamic theology, Kayd.

Giriş

Kadınlar hakkında ki olumsuz nitelermeler, önceki dinlerde ve kültürlerde insanlığın yaratılışına kadar götürülmektedir.¹ Konunun eskiliği ve aynı zamanda güncelliği nedeniyle Kur'ân-ı Kerîm'de kadın temalı Yüksek Lisans ve Doktora çalışmaları gittikçe daha da artmaktadır. Bu çalışmaların çoğu Batılı toplumların eleştirileri üzerinden şekillenmiş ve kadın-erkek eşitsizliği, miras hakkı, erkeklerin kavvâmlığı gibi konuları kapsamıştır. Ancak yapılan çalışmalar geniş bir başlıkta ele alındığı için konu özelinde çalışmalar yok denecek kadar azdır. Kadın temalı yapılan ilk doktora tezlerinden biri olan Fatmagül Berktaş'ın "Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın" isimli tezi, kadının özellikle Hristiyanlık ve İslam'da ki konumuna dair bakış açılarını ele almıştır. Bir diğer önemli çalışma Hidâyet Tuksal'ın "Kadın Aleyhtarı Rivâyetlerde Ataerkil Geleneğin Tesirler" adlı yayınlanmış tezidir. Tuksal'ın bu çalışması Kur'ân da kadınlarla ilgili pek çok konuyu ele alan ilk kez ele alması bakımından dikkate değerdir. Burada ilk kadın Hz. Havva'nın yaratılışından günümüze kadar kadına dair eleştiriler değerlendirmiştir. Hafsa Fidan'ın "Kur'ân'da Kadın İmgesi" isimli yayınlanmış doktora tezi de; Kur'ân'da kadının konumunu, dilsel, tarihsel ve ontolojik açıdan ele almıştır.

Habibe Köse'nin "Kur'ân'a Göre Kadının Psikoloji" adlı yüksek lisans teziyle ilk kez kadının Kur'ân'daki konumu psikoloji ilmiyle birleştirilmeye çalışılmıştır. Kadının yaratılışı, kadının fitratına ait olduğu iddia edilen davranışlar üzerinde yaptığı incelemeler ve vahiy çerçevesinde kadının konumu hakkındaki değerlendirmeler bulunmaktadır. Ardından Garip Demirel tarafından hazırlanan "Kur'ân-ı Kerîm'de Kadın ve Psikolojisi" isimli yüksek lisans tezinde cinsiyet ve rol davranışları üzerinde durulmuş, tarihsel süreçte kadın teması ele alınmıştır. Sonrasında İslam dışındaki semavi dinlerde kadın konusu işlenmiş ve son bölümde de Kur'ân-ı Kerîm'de kadın mevzuu ile ilgili âyetlerin psikolojik açıdan değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bizim çalışmamız ise yapılan çalışmaların bazılarında kısaca değerlendirilen ve daha geniş bir literatür taramasına ihtiyaç duyduğunu düşündüğümüz Kur'ân'da kadının nitelikleri olarak addedilen "keyd" kavramı üzerinden müfessirlerin değerlendirilmeleri çerçevesinde olacaktır. Bunun için öncelikle "keyd" kavramı ve Kur'ân'da bu anlamda kullanılan terimlerin etimolojik tahliline yer verilmektedir. Ardından dinlerin kadına bakış açısına kısaca değinilmektedir. Çalışmamızın asıl konusu olan Yûsuf

¹ Hidâyet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri* (Ankara: Kitâbiyât, 2000) 69-82; Hülya Terzioğlu, *Matûr'de Kadın Algısı*, (İstanbul: Gökkuşbuca Yayinevi, 2018), 26-28.

sûresi 28. âyet bağlamında, bazı müfessirlerin “keyd” hakkındaki görüşlerine ve bunlarla ilgili incelemelere incelenmesiyle oluşturduğumuz görüşlere yer verilmektedir.

1. Keyd

Keyd kavramı, “kâde” kökünden gelen ve sözlükte “tuzak ve pusu kurma, hile yapma, tedbir alma, ateş çıkarmak, aldatmak ve çabalamak², sevk etme, meylettirme³” kadının öfkesi⁴ anlamlarında mastar olarak; “tuzak, kötülük, hile⁵; düzen, ceza, savaş, zarar⁶” manalarında ise isim olarak da kullanılmaktadır.

Keyd kelimesi ıstılâhî olarak, “hak veya batıl bir sebeple tedbir almak, aldatmak⁷” şeklinde kullanılmıştır. Râgıb el-İsfehâni (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği), keydin yerilecek işlerdeki kullanımı fazla olsa da, övülmeye değer işler içinde kullanılabildiğini ifade etmektedir.⁸ Mâtürîdî’ye (ö. 333/944) göre de keyd, “insanı güvende iken yıkmak” anlamındadır.⁹

Bu kelime Kur’ân’da şeytana ve inkârcılara nispet edildiğinde ilahî daveti engellemek ve kutsal değerleri tahrip etmeye yönelik her türlü kötü eylemin ön hazırlığını yapmak manasına gelir. Allah’a nispet edildiğinde ise ilahî cezalandırmanın bir çeşidi olarak bu kötü eylemlerin amaçlarına

² İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, nşr. Emin Muhammed Abdülvehhab- Muhammed es-Sadık el-Âbidî, (Beyrût: Dâru İhyâi’t- türâsi’l-Arabî, 1417/1998), “keyd”, 16: 199; İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcu’l-luğa ve sıhâhu’l-‘Arabiyy*, thk. İbrâhim et-Terzi (Beyrût: Dâru İhyâi’t- türâsi’l-Arabî, 1391/1971), “keyd”, 9: 123-124; Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbu’l-Lüğa*, thk. Abdüsselam Muhammed Harun (Kahire: ed-Dârü’l-Misriyye li’t-Te’lif ve’t-Tercümenin ofseti, 1976/1396), “keyd”, 10: 327. Keyd kavramı, kadınlar için ‘hayız’ anlamında da kullanılmıştır. Ayrıca “keyd” kavramının diğer anlamları için bkz: İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, “keyd”, 199-200.

³ İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, “keyd”, 16: 199.

⁴ Hasan Saîd el-Keremi, *el-Hâdî ila Lugati’l Arab*, (Beyrut: Daru Lübnan, 1986), 4: 252.

⁵ İsmail b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcu’l-luğa ve sıhâhu’l-‘Arabiyy*, “keyd”, 9: 122-123; Ebû’t-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya’küb b. Muhammed el-Firûzâbâdî, *el-Ķâmûsü’l-muhît*, (Beyrut: Müessesetü’r-Risâle, 1986), “keyd”, 1: 799.

⁶ İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, “keyd”, 16: 199-200.

⁷ İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, “keyd”, 16: 199-200.

⁸ Râgıb el-İsfahani, *Müfredât Elfâzi’l- Kur’ân*, thk. Safvân Adnân Dâvûdî (Beyrût: Dâru’ş-şâmiyye, 1996), 768.

⁹ Ebu Mansur Matürîdî, *Te’vîlâtü’l-Kur’ân*, nşr. A. Vanlıoğlu, B. Topaloğlu, (İstanbul: Mizan Yayinevi 2005), 7: 296.

ulaşmasını önleyecek tedbirlerin alınmasını ve bu eylemlerin aleyhlerine çevrilerek cezalandırılmalarını ifade eder.¹⁰

Kur'ân'da 'keyd' kavramı ile aynı anlam çerçevesinde yer alan 'mekr' ve 'istidrâc'ın da incelenmesi yerinde olacaktır.

1.1. Mekr

Sözlükte 'aldatmak, insanı maksadından uzaklaştıran hile'¹¹ anlamında; 'hile, aldatma, kurnazlık, düzen, Allah'tan ceza, savaşta hile,¹² baştan çıkarma, ayartma'¹³ manasında ise isim olarak kullanılır. İsm-i faili 'mâkir', çoğulu da 'mâkirûn'dur.¹⁴ Bu kelime türevleriyle birlikte Kur'ân'da 42 defa geçmektedir. Mekr'i iki şekilde değerlendirmek mümkündür: İnsana nispet edildiğinde, yerilen ve cezalandırmayı gerektiren bir davranıştır. Bazı âyetler de inkârcıların peygamberlere ve inananlara karşı düzenledikleri hileler "mekr" kökünden türeyen fiiller ile ifade edilerek, bu tür hilelerin boşa çıkacağı ve yalnızca sahiplerine zarar vereceği bildirilmiştir.¹⁵

"Mekr" kavramı yedi âyette isim ve fiil sigalarıyla Allah'a nispet edilmiştir.¹⁶ Bu fiil Allah'a isnat edildiği zaman, Allah'ın hile yapmasından ve kaydırmasından maksat, kulun başına fark edemeyeceği bir belayı sarması yahut hemen cezalandırmayıp mühlet vermesi, onun dünya menfaatlerinden faydalanıp artık iyice azmaya başlayarak, azgınlığı günden güne artırdığı bir sırada onu ansızın yakalayıp cezasını vermesi şeklinde anlaşılmıştır.¹⁷

1.2. İstidrâc

İstidrâc kavramı, "bir dereceden diğerine yükseltmek" anlamına gelen 'derc' kökünden türemiştir ve istif'al babındandır. Sözlükte "bir kimseyi bir şeye adım adım, derece derece yaklaştırmak, onu kurduğu tuzağa

¹⁰ Mustafa Çetin, "Keyd", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları 2002), 25: 346.

¹¹ el-Firûzâbâdî, *el-Ğâmûsü'l-mûhit*, "mekr", 1: 859.

¹² İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, "mekr", 5: 184.

¹³ el-Cevherî, *Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-'Arabiyy*, "Mekr", 1091.

¹⁴ Bekir Topaloğlu, "Mekr", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, (Ankara: TDV Yayınları, 2002), 28: 580; İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, "mekr", 5: 184.

¹⁵ Nahl 16/26-27; Fâtır 35/10; el-Mü'min 40/45.

¹⁶ Âl-i İmrân 3/54; Enfâl 8/30; Ayrıca "Hud" kavramı da "Münafıklar Allah'ı kandırmaya çalışıyorlar. Halbuki O oyunlarını başlarına çevirmektedir (en-Nisâ 4/142)" ayetin de aynı anlamda Allah'a nispet edilmektedir.

¹⁷ Topaloğlu, "Mekr", 28: 581; Avnullah Enes Ateş, "Bir Tercüme Problemi Olarak Kur'an'da Müşâkele Üslubu, *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/31 (Aralık 2017), 114.

yaklaştırıp düşürmek, birini bir olayın içine sevk edene kadar kandırmak, bazılarının helâka uğramalarını istemek” anlamlarına gelmektedir.¹⁸ Kur’ân-ı Kerîm’de, A’râf sûresinde “Allah’ın âyetlerini yalanlayanları derece derece sezdirmeden helâka doğru çekme”, “ağır ağır sonuçlarına yaklaştırma”¹⁹ şeklinde ifade edilmiştir.

İstidrâcın bir edebî sanat olduğunu ilk defa İbnü’l-Esir’in (ö. 606/1210) bulduğu ve onu da Allah’ın kitabından bulup çıkardığı ileri sürülmüştür. Ona göre bu sanat, "ustalıkla muhatabı bir şeyi kabule zorlamak"²⁰ anlamındadır.

Bu tür kavramları birbirinden ayırmak zor görünmektedir. Nitekim mucize, keramet, mâunet/magûse gibi olumlu; istidrac, keyd ve mekr gibi olumsuz harikalıklar yekdiğerinden ayırt edilmiş, bunlar ayrı ayrı tanımlanmıştır. Fakat bunların sınıflandırılmaları ve tanımlanmaları zor, sıkıntılı ve tartışmalı olmuş, bir türlü ortak kanaate varılamamıştır. Tartışmalar bugün de devam etmektedir.²¹

2. Kur’ân’da Keyd

Keyd kavramı, Kur’ân’da şeytana ve yandaşları olan inkârcılara ve Allah’a nispet edilerek, 35 yerde tekrar edilmiştir. Kelime Kur’ân’da, 9 yerde fiil, 26 yerde de mastar olarak geçmektedir. Âyetler incelendiğinde çoğunlukla "aldatmak"²², tuzak kurmak²³, azap etmek²⁴ ve öldürmek²⁵ anlamlarında kullanıldığı görülmektedir.

2.1. Keyd’in Allah’ın Zatıyla İlişkilendirilmesi

Keyd kavramı Kur’ân’da dört yerde doğrudan Allah’a nispet edilmiştir. Allah’ın, "keyd"i zatına nispet etmesinin dört manası

¹⁸ Ebü’t-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya’küb b. Muhammed el-Firûzâbâdî, *el-Ķâmûsü’l-muĥit*, "istidrac" md., 1: 274; İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, "derece", 268; Ahmed Ayid vdğ., *el-Mu’cemü’l-Arabîyyi’l-esasi*, düz. Ahmed Muhtâr (Tunus: el-Munazzamatü’l-Arabîyye li’t-Terbiye ve’s-Sekâfe ve’l-Ulûm, 1989), "istidrac", 444;; Ömer M. Sait Özervarlı, "Harikulade", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 1997), 16: 181. Ayrıca diğer anlamlar için bkz: İbn Manzûr, *Lisânu’l-‘Arab*, "derece", 267-268.

¹⁹ el-A’râf 7/182, "وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا يَعْلَمُونَ"

²⁰ İsmail Durmuş, "İstidrâc", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Ankara: TDV Yayınları, 2001), 25: 329.

²¹ Süleyman Uludağ, "Keramet-II", *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırmalar Dergisi* 6/15 (2005): 15.

²² el-Mürselât, 77/39.

²³ Yûsuf, 12/52.

²⁴ el-A’râf, 7/183

²⁵ et-Tûr, 52/42

vardır. Bunlar; hilebaz ve düzenbazın hilesini, düzenini boşa çıkarma ve bozma, tuzağa düşürülene teyit ve yardımda bulunma, işlerini yoluna koyma, Allah Teâlâ'nın, günahkâra hemen ceza vermeyip ona karşı nimetini kesmeyerek, ta ki o iyice azıp da sapıklığında devam eder hale geldiğinde, onu kısıvrak yakalayivermesidir.²⁶

“Onların tuzaklarını boşa çıkarmadı mı?” (Â-i İmrân 3/120), “Ben de bir tuzak kurarım” (et-Târik 86/16), “kâfirlerin tuzağını zayıf düşürerek boşa çıkaran” (el-Enfâl 8/18), “Şüphesiz benim tuzağım çetindir” (el-A'râf 7/183)²⁷ ayetlerinde görüldüğü gibi Allah için keyd kavramı, övme niteliğindedir.

2.2. Şeytan ve İnkârcılarla İlişkilendirilmesi

"Keyd" kavramı şeytan, kâfirler, Allah'a isyan eden yalancılar ve sihirbazlar için yerme şeklinde kullanılmıştır. “Sonra bana istediğiniz tuzağı kurun” (Hûd 11/55), “Tuzaklarının akıbeti nice oldu” (en-Neml 27/51) meallerinde görüldüğü gibi Allah, kâfirlerin tuzaklarının etkisiz ve boşuna olduğunu gözler önüne sermektedir.

Müşriklerin, mü'minlere yaptığı zulümler²⁸, Peygamberimizi öldürmek istemeleri²⁹, Yûsuf peygamberin kardeşlerinin Yûsuf'a (a. s) kötülük etmeleri³⁰, şeytanın insanları aldatmak, küfre ve isyana sevk etmek için yaptığı vesvese³¹ de Kur'ân 'da "keyd" kavramı ile ifade edilmektedir.

2.3. “Keyd”in Kadınlarla İlişkilendirilmesi

“Keyd” kavramı Yûsuf sûresinde beş yerde kadınlara izafe edilerek kullanılmıştır. “Siz kadınların hilesi ne büyüktür” (Yûsuf 12/28), “Sen beni onların (kadınların) tuzaklarından korumazsan, belki de onlara meylederim” (Yûsuf 12/33), “Onu kadınların tuzaklarından korudu” (Yûsuf 12/34), “Benim

²⁶ Çetin, "Keyd", 25: 346-347.

²⁷ İbn Hatim'in bildirmesine göre, İbn Abbas ayetteki “keyd” kelimesini ‘azap ve intikam’ anlamında kullandığını ifade etmiştir. Ebü'l-Fazl Celâlüddin Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî es-Süyûtî, *Hadislerle Kur'an Tefsiri Ed-Dürrü'l- Mensûr fi't-Tefsir bi'l-Me'sur*, trc. Zekeriya Yıldız (İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2003), 6: 642.

²⁸ el-Enfâl, 8/18

²⁹ el-Hâc, 22/15

³⁰ Yûsuf 12/17-18; Müfessirler bu ayeti yorumlarken Hz. Yâkup'un korkularını bile getirmişlerdir. Keyd kavramı şeytan ve (zalim) erkekler içinde kullanılmışken, erkeğe ait bir özellik olarak dile getirilmemiştir. Bu konu hakkında bk. Ebü'l-Berekât en-Nesefî, *Medârikü't-tenzil ve hakâ'iku't-te'vil*, thk. Yûsuf Ali Bed'vî (Beyrut: Dârü'l Kelimî't- Tayyib, 1997/1419) 2: 95.

³¹ en-Nisâ, 4/76.

Rabbim o kadınların tuzaklarını çok iyi bilmektedir” (Yûsuf 12/50) âyetleri incelendiğinde müfessirlerin çoğu, kandırma, tuzağa düşürme, oyuna getirme anlamındaki "keyd" fiilini kadınların bir niteliği olarak değerlendirmişlerdir.³²

Gerek İslam öncesi gerekse İslam sonrası dönemlerde kadının hile ile ilişkilendirilmesi, Tevrat'ın bir bölümü olan Tekvin'de Âdem ile Havvâ'nın cennetten kovulmasıyla ilgili rivayetlerin izlerini taşımaktadır.

Buna göre, kadın yaratılış bakımından zayıf bir varlıktır, bu zayıflığı ise ileride hem kendisinin hem de Âdem'in başına çok işler açacaktır.³³ Ege kemiğinden yaratılan bu kadının, Âdem'i kandırdığı ve ona yasak meyveyi yedirdiği anlatılır. Bunun sonucunda kadın, Âdem' in cennetten çıkartılmasına sebep olur.³⁴

Tanrı, kadını kötülüğünün karşısında ağrı ile çocuk doğurmaya ve kocasına tabi olarak yaşamaya mahkûm eder.³⁵ Kadın aynı zamanda, yılanın, şeytanın nesli ile kendi soyu arasında dünyanın sonuna kadar sürecek bir düşmanlığın tohumunu atar. Bütün bunlara karşılık olarak, Tanrı kadını cezalandırırken şöyle der: "Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim. Ağrı çekerek doğum yapacaksın. Kocana istek duyacaksın. Seni o yönetecek."³⁶ Buradan da anlaşılacağı gibi Tevrat'a göre, Âdem'in başına gelenlerin doğrudan sorumlusu kadındır. O şehvetinden ve diğer zaaflarından dolayı aldanmış ve yasaklanmış meyveyi yiyerek, Tanrı'ya isyan etmiş ve şeytan tarafından aldatılamayan Âdem'i yoldan çıkarmıştır.

Tevrat'ta sadece Havvâ'nın değil pek çok kadının tehlikeli yönleriyle erkekleri düşürdükleri sıkıntılara işaret edilir. Potifar'ın karısının, Yûsuf'a karşı duyduğu şehvet ve ihtirasları nedeniyle yaptıklarına da yer verilir.³⁷ Bu metinleri okuyan kimselerin zihninde oluşan kadın kurgusu son derece

³² Bu konuda bk. en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâ'iku't-te'vîl*, 2: 106; Zemahşerî, *Keşşâf Tefsiri*, trc: Muhammed Coşkun v.dğr., (İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017), 3: 578; Ebu'l Al'â Mevdûdî, *Kurân'ın Anlamı ve Tefsiri*, trc: Tercüme Kurulu; İsmail Bosnalı (İstanbul: İnsan Yayınları, 1986), 4: 429.

³³ Tekvin 3/ 1-6.

³⁴ Tekvin 3/ 23-24.

³⁵ Tekvin 3/ 14.

³⁶ Tekvin 3/ 15-16.

³⁷ Tekvin 39/ 7-20.

olumsuzdur. Sonraki dönemler de bu olumsuz bakış değışse de gelenekler arasında yerini almış ve birçok İslami kaynakta da tesirleri görülmüştür.³⁸

Hristiyan kaynakları ve kilise babalarının kadınlara dair görüşleri de genelde olumsuzdur. Hristiyanlık kültüründe kadın yasak meyveyi Âdem'e yedirerek onun cennetten kovulmasına, böylece insan neslinin günahkâr olmasına sebep olmuştur. Kadını yeryüzüne günahı getiren, erkeği mahveden, baştan çıkarıcı kötü bir varlık olarak nitelendirirler.³⁹ Justin Martyr, İrenaeus, İskenderiyeli Clement ve Origene gibi ilk kilise babaları kadını, melekleri baştan çıkarmak ve insan soyunu kötülüğe itmekle özdeşleştirirler. Onlar Havvâ'yı, ilk işlenen günah sonucu sadece şehveti değil ölümü de dünyaya sokması sebebiyle ayıplarlar. Onların kadınlarla ilgili sözleri adeta kadın cinsine karşı bir düşmanlık ve ağır hakaretler içerecek olumsuzluklar taşır.⁴⁰

Hristiyanlık'ta Havvâ, ayartıcı ve baştan çıkarıcı olarak takdim edilmektedir. Hristiyanlık, Havvâ'nın yaratılışı ve hayatı ile ilgili olarak Tevrat'ta yer alan bilgileri kabul etmekte ve onu Meryem ile karşılaştırmaktadır. Kilise babaları arasında Meryem ile Havvâ'yı karşılaştıran ilk kişi olan Justin'e göre Meryem hayat ve sadakatin, Havvâ ise sadakatsizlik ve ölümün sembolüdür.⁴¹

Yeryüzünde insanı diğerlerinden ayırt eden en önemli vasfın halifelik olduğu göz önüne alındığında, iyilik ve kötülüğün cinsiyet ayırt edilmeksizin insana ilham edildiği görülmektedir.⁴² Buna rağmen klasik tefsirlerinin bir kısmında Âdem ve Havvâ'nın cennetteki rahat ve huzurlu hayatlarının sona ermesine yol açan yasak ağaca yaklaşma suçunu Havvâ-yılan-şeytan işbirliğiyle işlendiğine dair yorumlara yer verilmiştir.⁴³ Bazı tefsirlerde Havvâ'nın Âdem'e şarap içirip sarhoş etmesiyle ilgili görüşler bulunduğu

³⁸ Mustafa Şentürk, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre İlk Günah ve Kadın", *Journal of Islamic research* 22/1 (2011): 34-37.

³⁹ Mustafa Şentürk, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre İlk Günah ve Kadın", 32-43.

⁴⁰ Ömer Faruk Harman, "Hristiyanlık'ta Kadın Algısı", *Kur'an ve Kadın Sempozyumu Bildirileri (Ankara, 04-05 Haziran 2010)*, haz. Kadın Faaliyetleri Merkezi (Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Faaliyetleri Merkezi, 2013), 62.

⁴¹ Harman, "Hristiyanlık'ta Kadın Algısı", 63; Harman, "Kadın", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2001), 2: 82-86; Harman, "Havvâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16: 545.

⁴² Terzioğlu, *Mâtürîdî'de Kadın Algısı*, 26.

⁴³ Hakkı Şah Yasdıman, "Yılan, Havva, Âdem Arasında Geçen Olaylara İslam ve Yahudiliğin Bakış" *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/34 (2011): 19.

ifade edilmektedir.⁴⁴ Oysa “Nihayet şeytan ona vesvese verip şöyle dedi: “Ey Âdem! Sana ebedîlik ağacını ve yok olmayan bir saltanatı göstereyim mi?” (Tâhâ 20/120) ayetine göre, şeytan tarafından kandırılan ilk kişi Hz. Âdem'dir. Ardından “Bunun üzerine onlar (Âdem ve eşi Havva) o ağacın meyvesinden yediler...” (Tâhâ 20/120) ayetinde işaret edildiği gibi Hz. Âdem'le Havvâ suçu aynı anda işlemişlerdir.

İslam'da, ilk kadın tarafından işlenen ve erkeğinde işlemesine sebep olunan “aslî günah” anlayışı yoktur. İslamiyet'te Hristiyanlık'ta olduğu gibi, ilk günah anlayışına dayanan kadın karşıtı söylem de mevcut değildir. Erkek olsun kadın olsun her doğan kişi günahsız doğar, sonradan işlediği fiiller sebebiyle sorumlu olur.⁴⁵

Yasak ağaçtan yeme konusunda rivâyetlerin içeriğini kanıtlayacak bir delil bulunmadığı göz önünde bulundurulursa, Kur'ân da belirtilenlerle çelişmeyen bir görüş belirtmek gerekmektedir. Yahudi-Hristiyan kutsal kitaplarında ayartıcı ve baştan çıkarıcı Havvâ imajı olsa da Kur'ân-ı Kerîm böyle bir durumu zikretmez. Buna göre de insanlığın ilk çiftinin her bir üyesi, cennetten kovulmasıyla sonuçlanan olayların gidişatından eşit bir şekilde sorumludur.⁴⁶

3. Yûsuf Sûresi 28. Âyet Bağlamında Keyd Kavramı

Kur'ân'ı Kerîm'de bazı bilgiler temsiller, teşbihler ve kıssalarla verilmiştir. Bu örnek kıssaları nüzul dönemindeki ortamlarla ve sebeplerle sınırlı tutmak söz konusu edilmese bile kimi müfessirler sözü edilen peygamberlerin hayatlarındaki bazı olayları istisnai olarak değerlendirmişlerdir. Bunlardan biri de Yûsuf Sûresi'nde konu edilen hilenin kadınlarla ilişkilendirilmesine sebep olan Aziz'in karısıdır. Söz konusu olay şu şekilde cereyan etmiştir;

"Yûsuf'un evinde bulunduğu kadın ondan arzuladığı şeyi elde etmek istedi ve kapıları kilitleyerek, 'Haydi gelsene!' dedi. O ise, 'Allah'a sığınırım, çünkü kocan benim efendimdir, bana iyi baktı' dedi. Eğer Rabbinin burhanını görmemiş olsaydı, Yûsuf da ona istek duyacaktı. Yûsuf önde kadın arkada kapıya koştu. Kadın, Yûsuf'un gömleğini arkadan yırttı. Kapının

⁴⁴ Mustafa Öztürk, "*Cahiliyeden İslamiyet'e Kadın*" (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015), 86; Kadriye-Kurt- Abdurrahman Durmuşoğlu, "Üç Kur'an Yorumunda Kadının Ötekiliği", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008), 630.

⁴⁵ Günay Tümer, "Asli günah", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1991), 3: 497.

⁴⁶ Şentürk, "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'an-ı Kerim'e Göre İlk Günah ve Kadın", 37-38.

yanında hanımın efendisine rastladılar. Kadın hemen, kendisini temize çıkarmak ve yaptıklarını gizlemek için söze girişti ve 'ailene kötülük yapmak isteyen cezası nedir; ancak zindana atılmak veya can yakıcı bir azaptır.' diyerek Yûsuf'a iftira attı. Yûsuf, 'O, benden arzusunu elde etmek istedi' dedi. Kadının ailesinden bir şahit de şöyle şahitlik etti: 'Eğer onun gömleği önden yırtılmışsa, kadın doğru söylemiştir, Yûsuf yalancılardandır.' 'Eğer gömleği arkadan yırtılmışsa, kadın yalan söylemiştir. Yûsuf ise doğru söyleyenlerdendir'. Kadının kocası Yûsuf'un gömleğinin arkadan yırtıldığını görünce, dedi ki: 'Şüphesiz bu, siz kadınların tuzağıdır. Şüphesiz sizin tuzağınız çok büyüktür'. (Yûsuf 12/23-28)

Bu âyetlerdeki "keyd" kavramının kadınlarla ilişkilendirilmesinde müfessirlerin üç farklı yorumda bulduklarını görmekteyiz.

3.1. İftira Olarak Değerlendirilmesi

Müfessirlerin tümü Aziz'in karısının olay sırasında ve olay sonrasında ustaca tutumlar sergilediğini söylemişlerdir. Çünkü kadın, kapının ardında kocasına rastlayınca, hatasından sıyrılmak için Yûsuf'a iftira atmıştır ki bu kadınlar topluluğunda bulunan genel bir kanundur. Bu görüşü benimseyen müfessirler âyetlerin tefsirlerinde buna detaylı bir şekilde yer vermişlerdir.

Aziz'in karısı kapıda kocasıyla karşılaşınca işin içinden sıyrılmak için, Yûsuf'a (a. s) iftira ederek, "ailene zina ile kötülük etmek isteyen cezası; zindana atılmaktan veya acıtıcı bir şekilde dövülmekten başka ne olabilir" (Yûsuf 12/26) demiştir. Yûsuf (a. s) bu iftiradan kendini temiz çıkarabilmek için "o beni ram etmek istedi" (Yûsuf 12/27) diyerek kadının peşine düştüğünü, kendine çektiğini ve gömleğini yırttığını anlatmıştır. Haksız tarafın Aziz'in karısı olduğu anlaşılınca kocası, "doğrusu bu gencin ırzına atmış olduğun şu çamur ve iftira, sizin tuzaklarınızdadır" diyerek kadınların hilelerinin büyük olduğunu söylemiştir.⁴⁷

Karşılaşılan sorunlara yaklaşımda, kadınla erkeğin ortak düşünceleri ve ayrıştığı yönler vardır. Bunu belirleyen faktör ise; her iki cinsin güçlü ve zayıf olduğu alanlardır. İki cinsin biyolojik farklılığı, onların olayları değerlendirmesine de yansımaktadır. Kadın herhangi bir soruna estetik ve daha duygusal yaklaşırken, erkek mantık referansı ile yaklaşır. İnsanların

⁴⁷ Ebü'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'âni'l-azîm*, thk. Sami b. Muhammed es-Selame, 2.Baskı (Riyad: Dâru't- Tayyibe, 1999/1460) 4: 384.

sorunlara yaklaşımını, toplumsal kültür, aile yapısı ve hayat felsefesi de etkiler.⁴⁸

İnsanın herhangi bir olay karşısında akl-ı selim davranmasını engelleyen korku ve savunma hali gibi ruh halleridir. Korku insanı zihinsel bir felce uğratar. Korkunun dozu yükseldikçe kişi yanlış yönelimlere sapar. Savunma halinde olan kişinin muhakemesi bozuktur ve saldırmaya hazır bir haldedir. Bütün enerjisini kendini müdafaa için sarf eder. Yanlış tepkiler vererek olayı saptırırlar.⁴⁹

Aziz'in karısının iftiraya, yalana başvurmasını bu bilgiler ışığında inceleyecek olursak; kadınların korkuya karşı daha az dirençli oldukları ve bu hassasiyetleri sebebiyle zorluklara karşı mücadele özelliklerinin de zayıf olduğu açıktır. Kadın kocasından veya olayın sorumlusu olarak adının yayılmasından korktuğu için yalana başvurmuştur diyebiliriz. Çünkü yalan söylemenin nedenlerine bakıldığında genellikle kişinin kendini koruma altına alma, işten sıyrılma gibi nedenleri olduğunu görebiliriz. Kişinin yalan söylemesinin altında yatan asıl güdünün kendisiyle ilgili olan kazanımlar; cezadan kaçma, kendini iyi gösterme gibi psikolojik kazanımlar olabileceğini söyleyebiliriz.⁵⁰

Kadın bir taraftan da savunma halindedir. Bulunduğu ruh hali yüzünden yaptığı hatanın farkında olmadan suçu kendi üstünden atmak için yalana başvurmuştur.⁵¹ Bazı müfessirler hatalarından sıyrılma yeteneğinin kadınlar için genel bir kanun olduğunu, saray kadınlarının ise bu işlerde daha yetkin olduklarını, Aziz'in karısının ve onunla beraber diğer kadınların yaptıkları hareketlerin ancak aristokrat sınıfın kadınları arasında daha çok görülebilir olduğunu ifade ederler.⁵²

Bütün durumlar göz önüne alındığında her kadının aynı durumda aynı şekilde davranacağı kanısına varılamaz. Yalan ve iftiranın insana has özellikler olduğu açıktır. Bu iki davranış biçiminin insan bazında ele alınması gerekmektedir.

Bu doğrultuda Yûsuf ile Züleyha arasında hakemlik yapan şahidin, gömleğin arkadan yırtıldığı anlaşılınca suçlunun kadın olduğunu, "bu sizin

⁴⁸ Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi* (İstanbul: Nesil Yayınları, 2014), 150-156.

⁴⁹ Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 256-257.

⁵⁰ Seçil Üretmen, *Cinsiyet, Yalan Söyleme ve Çıkar Elde Etmenin Yalana İlişkin Yüklemelere Etkisi* (Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2008), 29-41.

⁵¹ Üretmen, *Cinsiyet*, 29-38.

⁵² Zemaşherî, *Keşşâf Tefsiri*, 3: 578.

işinizdir" diyerek belirtir.⁵³ Burada gözden kaçırılmaması gereken nokta "zira sizin hile ve tuzaklarınız çok büyüktür" sözünü söyleyenin bir insan olduğudur.

Âyette geçen kadınların hilesinin büyük olduğu belirtilince Fahreddin Râzî (ö.606/1210), kendisine yöneltilebilecek "Allah Teâlâ, insanları zayıf ve yetersiz olarak yaratmışken, daha nasıl kadının fendinin büyük olduğu söylenebilir? sorusuna şu şekilde cevap vermektedir; "insanın yaratılışı, melekler, gökler ve yıldızlarinkine nispetle zayıftır. Kadınların fendi, erkeklerin fendine nispetle daha büyüktür. Bu iki söz arasında bir zıtlık bulunmamaktadır. Yine Râzî, "erkeklerin fendi de kadınlarınkinden fazladır" denilirse de; "kadınların bu konuda, erkeklerde bulunmayan hile ve tuzakları vardır. Birde onların bu konudaki tuzakları, erkeklerin tuzaklarının sebebiyet veremeyeceği biçimde ar ve utanç doğurur, bu nedenle kadınların sözleri ve dolayısıyla hileleri ince, etkileyici ve aldaticıdır." şeklinde cevap verir.⁵⁴

Zemahşerî (ö. 538/1144), "Kadınların dedikodularını işitti" âyetinin tefsirinde, gıybetin tuzak (mekr) olarak isimlendirilmesinin sebebini, tuzak kuran kimsenin yaptığı gibi bir kimsenin arkasından ve gizlice yapılması olarak açıklamaktadır.⁵⁵

Kadınların kişilikleri incelendiğinde, onları olumsuz etkileyen psikolojik durumlardan birinin "oyuncu ruh" hali olduğu gözlenmiştir. Bu tip kadınlar kendilerine ilgisiz davrananlara düşman kesilirler ve istediklerini elde edemedikleri zaman saldırganlaşırlar, öç almaya çalışırlar. Ve kolayca rezalet çıkarabilirler.⁵⁶ Aziz'in karısı da Yûsuf tarafından reddedilmeyi ve Mısırlı kadınların kendisini ayıplamasına dayanamayarak, Yûsuf ile onları karşı karşıya getirmiştir. Herkesin önünde tekrar reddedildiği dikkate alındığında bu ruh halindeki bir kadının öç almak istemesi olası bir durumdur.

Öte yandan Yûsuf (a. s), Aziz'in karısının isteğine uyma arzusundan duyduğu endişeden dolayı Rabbine sığınarak, "Eğer sen bunların tuzaklarını benden döndürmezsen, (belki) onlara meyleder ve cahillerden olurum" demiştir. (Yûsuf 12/33)

⁵³ Fahreddin Râzî, Tefsîr-i Kebîr: *Mefâtîhü'l-gayb*, trc. Suat Yıldırım v.dğr. (Ankara: Huzur Dağıtım, 1991), 13: 215.

⁵⁴ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 13: 216.

⁵⁵ Zemahşerî, *Keşşaf*, 3: 582.

⁵⁶ Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 57.

Âyette geçen “keyd” kavramı, kadınların hile ile ilişkilendirilmesine neden olmuştur. Aristokrat sınıfına mensup insanların tabiatı tehdit etmeye daha müsaittir. Zira makam sahibi olan kişilerin zayıf olan tarafı tehdit ederek istediğini elde etmesi, her zaman görülmekte olup, burada cinsiyet ayırımı söz konusu değildir. Yûsuf kıssasında da taraflardan birinin köle ve dolayısıyla zayıf olduğu göz önüne alındığında, diğer tarafın tehdit etmiş olması olağan bir durumdur.

Keyd’in bu âyetteki tezahürünü bir başka bağlamda değerlendiren Zemahşerî, Hz. Yûsuf’un zindana atılmasının nedenini, kadının kocasını, “çok kızmış ve sakinleştirilmeye çalışan bir deveyi okşarcasına okşayıp gönül alıcı sözlerle aldatarak yanlışa sürüklemesinin” sebep olduğunu ifade eder.⁵⁷

Hz. Yûsuf kendisini savunurken, “şüphe yok ki benim Rabbim onların fendini hakkıyla bilir” (Yûsuf 12/50) demiştir. Râzî, buradaki “Rabbim” kelimesinin iki şekilde yorumlanabileceğini söyler. Birincisi Allah Teâlâ kastedilmektedir ki, çünkü O bütün saklı ve gizli şeyleri bilir. İkinci olarak da Azizi kastetmiştir. Hz. Yûsuf, Azizin kendisini eğitip büyüttüğü için ona Rabbim demiştir. Buna göre de Azizin o kadınların hile ve tuzaklarından haberdar olduğu düşünülebilir.⁵⁸

Hz. Yûsuf, Azizin hanımını tek başına töhmet altında bırakmamak için “ellerini kesen kadınların derdi neydi” diyerek Azizin bu durumu araştırmasını istemiştir. Burada iki ihtimal bulunmaktadır; birisi hala hile yapıyorlar mı yoksa bundan vazgeçtiler mi bunu öğrenmek. İkincisi de Azizin kendisine atılan iftirayı ve itham olunduğu şeyi bilmesi ve temiz olduğunu anlaması olarak değerlendirilebilir.⁵⁹

Kadınların, Hz. Yûsuf ile karşılaştıklarında yaptıkları hileler hakkında Râzî şu ihtimalleri sıralamıştır: Birincisi onlardan her biri, çoğu kez Hz. Yûsuf’a arzu duymuşlardır. Hiçbiri gayesine ulaşamayınca, ona kötü şeyler isnat etmeye başlamışlardır. İkincisi, onların her biri Yûsuf’u, sahibesi olan o kadının isteğine uyması hususunda arzulanırmaya uğraşmışlarsa da Yûsuf’un efendisine böyle bir şey yapamayacağını, kendisini ne denli teşvik ettiklerini işaret etmek için “Şüphe yok ki benim Rabbim onların fendini hakkıyla bilicidir” ifadesini kullanmıştır. Üçüncü olarak Hz. Yûsuf’u

⁵⁷ Zemahşerî, *Keşşâf*, 3: 594; Bu konuda bk: Ebû Saîd Nasîrüddin Abdullah b. Ömer b. Muhammed el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve Esrârü't-te'vil*, nşr. Muhammed Abdurrahman el-Maraşîlî (Beyrut: Dâru İhyâi't-türâsi'l- Arabî, ts.), 3: 163.

⁵⁸ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 13: 256.

⁵⁹ Mâtürîdî, *Te'vilâtü'l-Kur'ân*, 7: 320.

hükümdarın yanında kötü göstermek hususunda, hükümdar, o kadınlardan çeşitli hile ve tuzaklar tespit etmiştir.⁶⁰

3.2. Övgü Olarak Değerlendirilmesi

Bir insanın övülmesi güzelliği, güzel ahlakı veya güzel davranışı dolayısıyla olmaktadır. Övüldüğü davranışın insanlar tarafından kabul edilebilir ve hoş görülür olması gerekmektedir. Kadın psikolojik yapısı bakımından övülmeyi daha çok sevmekte ve belki de buna ihtiyaç duymaktadır.

İlgili âyetlere sosyolojik açıdan bakan ve kadını yermek yerine övmeyi tercih eden Seyyid Kutub'a (ö. 1386/1966) göre bu kıssada kapıda kocasıyla karşılaşan kadının deneyimliliği tüm çıplaklığıyla karşımızdadır. Bu dehşetengiz sahnenin beraberinde getirdiği soruya, usta bir manevra ile anında cevap bularak Hz. Yûsuf'u suçlamıştır.⁶¹

Kutub'a göre bu, "o kadınların bir hilesidir. Bu tavır, tam damarları zorlayacak denli hiddetle doldurabilecek kadar böylesi vahim bir olay karşısında ustaca bir vurdumduymazlıktır. Burada sözü söyleyen kişi (şahit) suçu tüm kadınlara genelleyerek, kadının bu tavrını övecek şekilde, işi bir tür şakaya bağlamaktadır". "Sizin komplolarınız yamandır!" cümlesinde söz konusu kadına yönelik olumsuz bir dokundurma yapılmadığını ifade eder. Tam tersine, kadının davranışıyla, dişiliğiyle büyük belalar açabilecek kadar dört dörtlük, mükemmel bir dişiliğe sahip olduğu ima edilmektedir. Kadının tuzaklarının dile getirilmesi katiyen onun adına bir noksanlık değildir. Çünkü bu davranışlar onda mevcut olan bir kusuru değil, potansiyel bir tehlikeyi göstermek için verilmiştir.⁶² Kutub, diğer müfessirlerin yorumlarında olduğu gibi kadını yermektense, olayın üstünü örtmeye çalışan ve kadına kırıcı herhangi bir şey söylememiş olan Aziz'in vurdumduymaz oluşuna dikkat çekmiştir.

Kadının fitri yapısı dikkate alındığında ise isteyen değil, istenilen olma eğiliminin olduğu görülmektedir. Allah Teâlâ nesillerin devamı için bu özelliği kadınlara vermiştir. Bu yüzden erkek zorlamaya gerek kalmadan kadına doğal olarak meyletmektedir.⁶³ Ama bu tabii düzen Hz. Yûsuf' un

⁶⁰ Râzî, *Tefsîr-i Kebîr*, 13: 257.

⁶¹ Seyyid Kutub, *Fî zilâl-il Kur'ân*, trc. Hakkı Şengüler v.dğr. (İstanbul: Hikmet Yayıncılık, 1991), 252.

⁶² Kutub, *Fî Zilâl-il Kur'ân* 8: 251-252.

⁶³ Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 102.

olağanüstü özellikleriyle bozulmuş ve bu durum kadını fitratının dışında hareket etme durumunda bırakmıştır.

3.3. Kadının Fiziksel Hileleri Olarak Değerlendirilmesi

İbn Aşur'a (ö. 1284/1868) göre bu âyette "keyd", kadın cinsinin arzuları doğrultusunda cezbetmesi anlamındadır. O, âyetteki "sizin tuzağınız" ifadesinin kadınların davet etmesi anlamında, çoğul kalıbında geldiğini ya da başka bir te'ville Aziz'in karısının davetine icabet eden kadınların yani 'sadece bu olayın kahramanı olan kadınların tuzakları büyüktür' anlamında kullanıldığını söylemektedir.⁶⁴

Ömer Nasuhi Bilmen (ö. 1971) ise bu âyetin yorumunda " 'sizin aldatma ve hileleriniz' cümlesinde kadının gayrimeşru bir şeyi talep etmesi söz konusudur", der. Kadınların hileleri daha büyüktür ve erkeklerin hilesinden daha önemlidir. Çünkü kadınların durumları, erkeklerin kalbi davranışları üzerinde daha fazla tesir edebilir. Erkeklerin nefsi arzularını daha fazla çekebilir. Bazı kimseler nefsi zevklerini doyurmak için bir kısım kadınlara karşı pek fazla düşkünlük göstererek onların şehvani telkinleri, ısrarlı teklifleri altında kalabilirler.⁶⁵ Ebû Hayyân el-Endelüsî (ö. 745/1344), kimi kadının tabiatında bulunan kiminin de diğer kadınlardan öğrendiği tuzakların erkeğinkinden daha sevimli olduğunu belirtmiştir.⁶⁶

Müfessirlerden bazıları, kadının hilesinin yanında şeytanın hilelerinin daha zayıf olacağını ifade ederken Nisa sûresi 76. âyette geçen "'Şüphesiz şeytanın hilesi zayıftır" ifadesini delil olarak gösterirler. Bu yüzden erkeklerin, kadının hilesinden şeytanın hilesine daha çok korktuklarını belirtirler.⁶⁷

Bilmen'e göre, şeytanlar insanlara karşı gizlice ve görünmeksizin vesveselerde bulunurken, bazı kadınların erkeklerle yüz yüze kalarak bu vesveselere sebep olduğunu söylemektedir. Kadınların hilesinin daha latif ve nefse daha çok tesir ettiğini şeytanın ise bunu ancak vesvese yoluyla

⁶⁴ el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve Esrârü't-te'vil*, 3: 161; İbn Aşur, Muhammed et-Tâhir, *Tefsiru't-tahrîr ve't-tenvîr*, Tunus: Daru't Tunusiyye, 1984, 10: 266

⁶⁵ Ömer Nasuhi Bilmen, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri* (İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985), 3: 1554-1555.

⁶⁶ Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhîr*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz, 3.Baskı (Lübnan: Dâru'l-kütübi'l 'ilmiyye, 2010), 5: 298; Ayrıca ayette belirtilen hilenin sadece Aziz'in karısı için geçerli olmalıydığı, bütün kadınların tabiatında yaratılmış olan bir özellik olduğu belirtilmiştir. Bu konuda bk. Şeyh Abdullah el-'alemi el-ğaziy ed-Dimeşkî, *Mu'temer Tefsiru'l Sûreti'l Yûsuf* (Dimeşk: Dâru'l Fikr, 1961/1381), 586-587.

⁶⁷ en-Nesefî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâ'iku't-te'vil*, 2: 106.

yapabileceğini ifade eder. Bilmen, kadınlar hakkında ki bu iddiaların, güzel bir dini terbiyeye, bir ahlaki fazilete kavuşarak ve doğru davranışlarda bulunarak çürütülebileceklerini de eklemektedir.⁶⁸ Ancak gözden kaçırılmaması gereken gizli vesveselerin açıkça yapılan vesveselere göre daha tehlikeli olabileceğidir.

Kadınların, ayartma konusunda erkeğin sahip olmadığı hile ve tuzaklara sahip olduğunu söyleyen Tarhan, erkeklerde bu özelliklerin olmadığını söyleyemeyeceğini ve kadında ve erkekte bulunan bu eğilimlerin törpülenmesi gereken vahşi duygular olduğunu ifade etmektedir. Tarhan, bu eğilimlerin toplumdaki temel kurallar içinde çözümlenmesi gerektiğini söylemektedir. Ona göre cinsellik tıpkı saldırganlık, açlık, şiddet gibi insanların zayıf alanları ve temel dürtüleridir. Nefsani arzular ve şeytani güçler, nefesine ve şeytana uymayı bekleyen zayıf iradeli kişileri ayartmaya çalışmaktadır. Kadının, erkeğe nazaran duygusal kapasitesi daha güçlüdür ve direnci zayıftır. Bu yüzden nefsanî arzularına daha sık düştüğü sanılsa da bu, erkeklerde de karşılaşılan bir durumdur.⁶⁹

İlgili âyeti tefsir eden Bayraklı'ya göre kadının cinsel içgüdüsünün tuzağı çok yamandır ve ondan kurtulması erkek için çok zordur. O bu tuzağı bir bataklık ve onur kırıcı bir oluşum olarak ifade etmektedir. Evli bir kadını geri çevirmenin onun ihtirasını, saldırganlığını daha da arttıracaklarını belirtir.⁷⁰ Ancak böyle bir durumun erkekler hakkında da geçerli olması gerekir. Zira cinsel duygularda iki tarafın da temayülü söz konusudur.

Âyette geçen "bu iş sizin tuzaklarınızdanır" sözünün asıl sahibi bazı rivâyetlere göre kadının kocası, bazı rivâyetlere göre de kadının akrabalarından biridir.⁷¹ Âyeti tüm kadınlar için genelleştirerek, 'Allah kadınların tuzaklarına karşı biz erkekleri uyarmıştır' şeklinde bir değerlendirme yapmak isabetli görünmemektedir. Çünkü burada Allah'ın belirlediği mutlak bir hüküm bulunmamaktadır. İnsanların vardığı kanaatleri bir kural olarak kabul etmek ve bunu Kur'ân-ı Kerîm ve hadisleri kullanarak, genel-geçer bir hüküm haline getirmek tutarlı değildir. Bazı müfessirlerin sınırlandırdığı gibi bu davranışları sadece Aziz'in karısı ve onun gibiler için uyarlamak daha isabetli görünmektedir.

⁶⁸ Bilmen, *Kur'an-ı Kerim Tefsiri*, 1555; Ayrıca bu konuda bk; el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve Esrârü't-te'vil*, 3: 161; Ebü'l-Leys es-Semerkindî, *Bahrü'l-'ulûm*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz (Beyrut: Dâru'l-kütübi'l 'ilmiyye, 1993/1413), 2: 159.

⁶⁹ Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 340.

⁷⁰ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Anlayışın Işığında Kur'an* (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2001), 345.

⁷¹ İbn Kesir, *Tefsiru'l Kur'âni'l-azîm*, 4: 507.

Sonuç

Kur'ân da birçok anlama gelen 'keyd' kavramı, Kur'ân'da dört yerde doğrudan Allah'a nispet edilmiştir. Aynı zamanda şeytan, Allah'a isyan eden yalancılar, sihirbazlar ve kâfirler için de yerme şeklinde kullanılmıştır. Yûsuf sûresinde geçen beş âyette de kadınlara izafe edilmiştir. Kadının hile ile ilişkilendirilmesi, ilk olarak Yahudilerin Hz. Havvâ'nın, Hz. Âdem'i kandırarak cennetten kovulmasına neden olduğu düşüncesinde yer almaktadır. Ancak bu veri Kur'ân'da Hz. Âdem ve Hz. Havvâ'nın birlikte kandırıldığı şeklindedir.

İslam dini, insanlara cinsiyet ayrımı yapmadan değer veren bir sistem olarak kabul edilmesine rağmen, kültürel ve geleneksel ön kabullerin, bilhassa da İslamiyet'ten önceki dini verilerin etkisiyle, kadınların insanlığın başına gelmiş belaların temel nedeni olarak kabul edildiği görülmektedir. Bu doğrultuda kadın, şeytanın arkadaşı, kötülüklerin kapısı, insanın cennetten kovulmasına sebep olan, kurtarıcı ruhu olmayan bir varlık olarak nitelendirilmiştir.

İslam ise insanı yaratılıştan kaynaklanan farklılıklarıyla gözler önüne sererek kadını, kadın olarak; erkeği de erkek olarak muhatap almıştır. Nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de her iki cinse yüklenen sorumluluklarda, erkeğin ve kadının fitri yapıları göz önüne alındığı görülmektedir. Kur'ân, kadının Âdem'le aynı nefisten yaratıldığını söyleyerek, gerek yaratılış, gerek hukuk ve gerekse de toplum açısından aynı yerde durduklarını vurgulanmıştır. Kur'ân-ı Kerîm, her ne kadar insanlar arasında kadın ya da erkek olmaları bakımından hiçbir ayırım yapmıyor ve dolayısıyla her ikisine de aynı hak ve yükümlülükleri tanıyorsa da toplum içinde icra ettikleri fonksiyonları bakımından aralarında bir ayırım yapmaktadır.

İslam'ın ortaya çıkışından bu yana değişen sosyal ve coğrafi şartlara göre Kur'ân'ı yorumlamaya çalışan müfessirlerin, âyetleri kuşatan tarihi ve toplumsal şartları göz önünde bulundurmamak, Kur'ân âyetlerinin indiriliş sebeplerini dikkate almamak, Kur'ân'da ki bazı ifadeleri bağlamından soyutlayarak ele almak, bazı âyetlerdeki zahiri anlamın yanı sıra diğer üslup özelliklerini dikkatten kaçırmak gibi etkenler nedeniyle bazı Müslümanların kadına bakış açısının değişmesine yol açmıştır.

Bu veriler doğrultusunda:

1) Kur'an'da şeytanın hilesinin zayıf olduğu belirtilirken, kadının hilesinin büyük olduğunun belirtilmesi nedeniyle bazı kimselerin, kadından Allaha sığınılması gerektiği şeklindeki söylemleri Kur'an'ın genel kurallarıyla bağdaşmamaktadır. Zira öncelikle kadınları öven ayet ifadeleri de

bulunmaktadır. Oysa olumlu bir nitelik olarak Şeytan'a nispet edilen bir özellik, Kur'an'da yer almamaktadır. Öte yandan hile, olumsuz anlamda kullanılan bir vasıf olarak şeytan ve erkeklere de nispet edilmektedir. Buna rağmen keyd sadece kadına özgü bir sıfat olarak değerlendirilemez. Bu tür genele yönelik nitelendirmeler kullanan kişi, kullanma zamanı ve kullanılan ortama göre değer kazanır. Bu doğrultuda Hz. Yusuf'un kardeşlerinin onu ölüme götürmek isteyen hilelerini, kadınların tuzağından daha önemsiz ve küçük göstermek, dini ve ahlaki bir takım başka sorunları da ortaya çıkarır.

2) Bazı müfessirler pek çok âyeti tarihsel boyutta olup bitenlere atıfta bulunarak açıklama yoluna giderlerken, kadınlarla ilgili âyetlerin tefsirinde çoğunlukla genelleme yapmayı tercih etmişlerdir. Kissa da geçen kadının kişiliğinin bütün kadınlara mâl edilmesi, psikolojik verilere de ters düşmektedir. Çünkü kadınlarda ve erkeklerde birçok farklı tiplere rastlanılmaktadır. Bu nedenle bütün kadınların aynı durumda aynı hal ve hareketleri yapacağı kanısına varmak tutarlı sayılmamaktadır.

3) Hz. Havvâ'dan bu yana aşağılanan, fitne kaynağı, şeytanın kemendi şeklinde vasıflandırılmış kadının, İsrâiliyyat ve dönemin kültürünün etkisi sonucunda şekillenmiş olduğu görülebilir. Toplumların, saf ilahi dinden uzaklaşmaları neticesinde kadınlar aşağılanmış ve değerlerinin düşmesine neden olunmuştur. Nitekim Kur'an'ın nazil olduğu dönemde kadınlar aşağılayıcı her türlü muameleyle karşı karşıyaydılar. Fakat İslam, kadına özünü vermiştir. Fıtratı gereği ona uygun özellikleri yaşamasını sağlamıştır.

4) Toplumda sadece kadının, eksik, kusurlu, günaha meyilli, erkeğin günaha girmesinin nedeni, fitne unsuru olarak görülmesi de İslami değildir. Kadınların karakteristik özelliklerini anlatan âyetler, kadını aşağılamak değil, onların nitelikleri göz önüne sererek, daha iyi olmaya yöneltmek ve bu doğrultuda eğitilmeleri amacını gütmektedir.

Kusurlu olmak kadının değil, insanın en belirgin özelliğidir. Bu nedenle erkek de kadın gibi günaha meyillidir ve o da karşı cinsin günaha girmesinin nedeni olması itibarıyla kadın için bir fitnedir. Fakat burada görmezden gelinen kısım, kadınlar gibi erkeklerin de bu dünyada ve aynı şartlar altında yaşadığının unutulmuş olduğu gerçeğidir.

Kaynakça

- Ahmed Ayid vdğ.. *el-Mu'cemü'l-Arabiyyi'l-esasi*. Düz. Ahmed Muhtâr. Tunus: el-Munazzamatü'l-Arabiyye li't-Terbiye ve's-Sekâfe ve'l-Ulûm, 1989.
- Ateş, Avnullah Enes. "Bir Tercüme Problemi Olarak Kur'an'da Müşâkele Üslubu" *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 16/31 (2017): 109-128.

- Aydın, Hayati. "İslam İnançları Açısından Mu'cize, Keramet, Sihir ve İstidrâc Kavramları Üzerine Bir İnceleme". *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/32 (2015): 105-137.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Anlayışın Işığında Kur'ân*. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2001.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Kur'ân-ı Kerîm Tefsiri*. İstanbul: Bilmen Yayınevi, 1985.
- Cevherî, İsmail b. Hammâd. *Tâcu'l-luğa ve sıhâhu'l-'Arabiyy*. Thk. İbrâhim et-Terzi. Beyrût: Dâru İhyâi't-türâsi'l-Arabî, 1391/1971.
- Çetin, Mustafa. "Keyd". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25: 346-347. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Dimeşki, Şeyh Abdullah el-'alemi el-ğaziy. *Mu'temer Tefsiru'l Sûreti'l Yûsuf*. Dimeşk: Dârü'l Fikr, 1961/1381.
- Durmuş, İsmail. "İstidrâc". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 18: 328-329. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- Durmuşoğlu, Kadriye-Kurt, Abdurrahman. "Üç Kur'ân Yorumunda Kadının Ötekiliği". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17/2 (2008): 621-648.
- Endelüsî, Ebû Hayyân. *el-Bahrü'l-muhît*. Thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz. 3.Baskı. Lübnan: Dâru'l-kütübî'l 'ilmiyye, 2010.
- Ezheri, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbu'l-Lüğa*. Thk. Abdüsselam Muhammed Harun. Kahire: ed-Dârü'l-Misriyye li't-Te'lif ve't-Tercümenin ofseti, 1976/1396.
- Fîrûzâbâdî, Ebû't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed. *el-Şâmûsü'l-mûhit*. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1986.
- Güllüce, İdris. "Kur'ân-ı Kerîm'de Allah'a Müşâkele Yoluyla İsnad Edilen İfadelerin Değerlendirilmesi". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 25 (2006): 41-62.
- Harman, Ömer Fâruk. "Hristiyanlık'ta Kadın Algısı". *Kur'ân ve Kadın Sempozyumu* (Ankara, 4-5 Haziran 2010). Haz. Türkiye Diyanet Vakfı Kadın Faaliyetleri Merkezi, 56-70. Ankara: TDV Yayınları, 2013.
- Harman, Ömer Fâruk. "Havvâ". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16: 542-545. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Harman, Ömer Fâruk. "Kadın". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 22: 82-86. Ankara: TDV Yayınları, 2001.
- İbn Aşur, Muhammed et-Tâhir. *Tefsiru't-Tahrîr ve't- Tenvîr*. Tunus: Dar'ut Tunusiyye, 1978-1984.
- Karagöz, İsmail v.d.. Dini Kavramlar Sözlüğü. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2015, 373
- İbn Kesir, Ebû'l-Fida İmadüddin İsmail b. Ömer. *Tefsiru'l Kur'âni'l-azîm*. Thk. Sami b. Muhammed es-Selame. 2. Baskı. Riyad: Dâru't- Tayyibe, 1999/1460.
- İbn Manzûr. *Lisânu'l-'Arab*. Nşr. Emin Muhammed Abdülvehhab- Muhammed es-Sadık el-Âbidî. Beyrût: Dâru İhyâi't- türâsi'l-Arabî, 1417/1998.
- İsfahani, Rağîb. *Müfredât Elfâzi'l- Kur'ân*. Thk. Safvân Adnân Dâvûdî. Beyrût: Dâru's-şâmiyye, 1996.
- Keremi, Hasan Saîd. *el-Hâdî ila Lugati'l Arab*. Beyrut: Dâru Lübnan, 1986

- Kutub, Seyyid. *Fî zilâl-il Kur'ân*. Trc. Hakkı Şengüler, Bekir Karlığa, M. Emin Saraç. İstanbul: Hikmet Yayıncılık, 1991.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd. *Te'vilâtü'l-Kur'ân*. Nşr. A. Vanlıoğlu, B. Topaloğlu. İstanbul: Mizan Yayınevi, 2005-2007.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât. *Medârikü't-tenzil ve hakâ'iku't-te'vil*. Thk. Yûsuf Ali Bedîvî. Beyrut: Dârü'l Kelimî't- Tayyîb, 1997/1419.
- Özerverli, M. Sait. "Hârikulâde". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 16: 181-183. Ankara: TDV Yayınları, 1997.
- Öztürk, Mustafa. *Cahiliyeden İslamiyete Kadın*. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2015.
- Râzî, Fahrreddin. *Tefsîr-i Kebîr*. Trc. Suat Yıldırım v.dğr.. Ankara: Huzur Dağıtım, 1991.
- Semerkandî, Ebû'l-Leys. *Bahrü'l-'ulûm*. Thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd-Ali Muhammed Muavvaz. Beyrut: Dârü'l-kütübî'l 'ilmiyye, 1993/1413.
- Süyûtî, Ebû'l-Fazl Celâlüddîn Abdurrahmân b. Ebî Bekr b. Muhammed el-Hudayrî. *Hadislerle Kur'an Tefsiri Ed-Dürrü'l- Mensûr fi't-Tefsir bi'l-Me'sur*. Trc. Zekeriya Yıldız. İstanbul: Ocak Yayıncılık, 2003.
- Şentürk, Mustafa. "Kitab-ı Mukaddes ve Kur'ân-ı Kerîm'e göre ilk günah ve kadın". *Journal of Islamic research* 22/1 (2011): 32-43.
- Tarhan, Nevzat. *Kadın Psikolojisi*. İstanbul: Nesil Yayınları, 2014.
- Terzioğlu, Hülya. *Matûrî'de Kadın Algısı*. İstanbul: Gökkuşbuca Yayınevi, 2018.
- Topaloğlu, Bekir. "Mekr". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 23: 580-581. Ankara: TDV Yayınları, 2002.
- Tuksal, Hidayet Şefkatli. *Kadın Karşısı Söylemin İslâm Geleneğindeki İzdüşümleri*. Ankara: Kitâbiyât, 2000.
- Tümer, Günay. "Asli günah". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 3: 496-497. Ankara: TDV Yayınları, 1991.
- Uludağ, Süleyman. "Keramet-II". *Tasavvuf: İlmi ve Akademik Araştırmalar Dergisi* 6/15 (2005): 7-35.
- Üretmen, Seçil. *Cinsiyet, Yalan Söyleme ve Çıkar Elde Etmenin Yalana İlişkin Yüklemlere Etkisi*. Doktora tezi, Ankara Üniversitesi, 2008.
- Yasdıman, Hakkı Şah. "Yılan, Havva, Âdem Arasında Geçen Olaylara İslâm ve Yahudiliğin Bakışı". *Dokuz Eylül Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2/34 (2011): 9-35.
- Yıldız, Abdulvahap. "Keramet ve İstidrâc". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 14/21 (Haziran 2009): 41-64.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed el-Hârizmî. *Keşşâf Tefsiri: Keşşâf Tefsiri = El-Keşşâf an haka'iki gavamidi't-tenzil ve uyuni'l-ekavil fi vucuhi't-te'vil*. Trc: Muhammed Coşkun v.dğr., İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu Başkanlığı, 2017.